2021 IPCEDU

INTERNATIONAL PEGEM CONFERENCE on EDUCATION
Education During the Pandemic and Beyond

ULUSLARARASI PEGEM EĞİTİM KONGRESİ
Pandemide ve Sonrasında Eğitim

95.yıl

PEGEM AKADEMİ

CERTIFICATE OF ATTENDANCE / KATILIM BELGESİ

Belgin Özaydınlı

Has participated in Pegem Conference on Education organized by Gazi University and Pegem Academy with his/her ORAL PRESENTATION.

Gazi Üniversitesi ve Pegem Akademi işbirliği ile düzenlenen Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi'ne SÖZLÜ BİLDİRİ ile katılmıştır.

27-30 October 2021
Antalya / TURKEY

27-30 Ekim 2021
Antalya / TÜRKİYE

Prof. Dr. Mahmut Selvi
Gazi University / Gazi Üniversitesi
Gazi Education Faculty Dean / Gazi Eğitim Fakültesi Dekanı

Suat Düz
Pegem Academy Chairman of the Board
Pegem Akademi Yönetim Kurulu Başkanı

2021 IPCEDU

TAM METİN

WWW.IPCEDU.ORG

PEGEM AKADEMİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ 1926 95.yıl

2021 IPCEDU

TAM METİN

WWW.IPCEDU.ORG

PEGEM AKADEMİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ 1926 95.yıl

ULUSLARARASI PEGEM EĞİTİM KONGRESİ (IPCEDU - 2021)

E-ISBN: 978-625-8044-34-8
DOI 10.14527/9786258044348

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Aralık 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Değerli Eğitimciler,

Bildiğiniz gibi Uluslararası PEGEM Eğitim Kongresi (IPCEDU-2021) 27-30 Ekim 2021 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi ve Pegem Akademi iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. Kongre başkanlarına, kongremizin çağrılı konuşmacılarına, bildirileriyle Türkiye'den ve yurt dışından kongremize katılan değerli bilim insanlarına, kongremizin aksamadan gerçekleşebilmesi ve sonuçlandırılabilmesi yolunda değerli katkıları olan Kongre Düzenleme Kurulu üyelerine, Bilim Kurulu üyelerine, Hakem Kurulu'nda yer alan ve değerlendirmeleriyle katkılarını esirgemeyen öğretim üyelerine içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kongrede sundukları bildirilerini tam metin e-kitabında yayımlatmak isteyen katılımcıların bildirileri yayına hazır hâle getirilmiştir. Toplam 54 tam metinden oluşan e-kitaptaki çalışmaların bilimsel içeriğinden yazarları sorumludur.

2022 yılının akademik başarılarınızla dolu geçmesini ve Uluslararası PEGEM Eğitim (IPCEDU-2022) Kongresi'nde buluşmayı dileriz.

Bağımsız İki Örnekleme Yönelik Etki Büyüklüğü Katsayıları 351

Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Yaşam Becerileri Açısından İncelenmesi 363

Sosyobilimsel Algıları Kapsamında Toplumun Alternatif Enerji Kaynaklarına Yönelik Görüşlerin İncelenmesi 373

Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevrim İçi Ortamda Gerçekleşen Fizik Dersine İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi 383

7. Sınıf Matematik Ders Kitabının Geometrik Muhakeme Perspektifine Göre İncelenmesi 389

Tam Sayılar Konusunun Öğretiminde Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Sayma Pullarını Kullanma Durumları 399

Müzik Öğretmenlerinin Uzaktan Piyano Eğitimine Yönelik Yarar Algıları 411

Kapsayıcı Erken Çocukluk Eğitimi Projesi'nde Yer Alan Okul Öncesi Etkinlik Kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı (2013) Açısından İncelenmesi 419

Eğitimci Gözüyle Pandemi Öncesi ve Sonrasında Piyano Eğitimi 429

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin COVİD-19 Pandemisi Sürecinde Eğitim Kurumlarına İlişkin Deneyimleri 439

Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları 453

Lisansüstü Öğrencilerinin Eğitimde Nitel Araştırmalar Dersine İlişkin Görüş ve Önerileri: Uzaktan Eğitim Uygulaması Örneği 465

Koronavirüs (Covid-19) Hastalığını Geçiren Yetişkinlerin Yaşadıkları Deneyimler 477

Üniversite Öğrencilerinde Öz-Duyarlılık ve Kişilerarası Duyarlılık ile Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkiler 483

Öğretmenler ve Öğretmen Adaylarında Duygusal Zeka: 2000 - 2020 Yılları Arasında Türkiye'de Yayımlanmış Makalelerin Eğilimleri 493

Dijital Oyun Yazılımı Kullanımının Öğrencilerin Motivasyonları Üzerine Etkisi 511

Peri Masallarında Mitoloji'nin İzleri 517

Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin İş Doyumu Durumu 527

Öğrenme Analitiklerinin Görünen Yüzü: Gösterge Panellerinin Karşılaştırılması 533

E - Öğrenmede Öğrenen İhtiyaçlarına Uygun Gösterge Paneli Tasarımı 539

Dilbilimi Bölümü Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Görüşleri 549

Uzaktan Eğitimde Öğretmen Adaylarının Öğrenme Motivasyonlarını Etkileyen Faktörler 561

Sanat Eğitimi Perspektifinde Sabiha Rüştü Bozcalı'nın Hayatı ve Eserleri 571

TRT Çocuk Çizgi Filmlerinin Bitki Farkındalığı Açısından İncelenmesi 577

Covid-19 Küresel Salgın Gölgesinde Okul Öncesi Eğitim: Erken Akademik Beceriler 591

Higher Education After The Pandemic: Exploring The Opinions Of University Academic Staff 599

Revisiting The Strategies For Effective Classroom Management In Online/Remote Education 605

TRT Çocuk Çizgi Filmlerinin Bitki Farkındalığı Açısından İncelenmesi [1]

Elif Öztürk, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye, 41elifozturk@gmail.com

Belgin Özaydınlı, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye, belgintnvrd@gmail.com

Öz

Günümüzde doğal çevreden kopuk yaşayan çocuklar vakitlerinin çoğunu evde geçirmekte ve çevreyle ilgili bilgilerini genellikle bakım verenlerinden ya da medya araçlarından almaktadırlar. İçinde bulunduğumuz COVID 19 pandemi koşulları çocukların doğayla etkileşimini daha da azaltmış ve çocuklar televizyon, tablet gibi medya araçlarına daha fazla yönelmiştir. Bu araştırmada, özellikle okul öncesi dönemde son derece önemli olan çizgi filmler bitki farkındalığı açısından ele alınmıştır. Belge (doküman) inceleme yönteminin kullanıldığı araştırmanın örneklemini resmi devlet kanalı olan TRT Çocuk kanalının YOUTUBE sayfasında 2020 COVID-19 pandemi döneminde yayınlanan 10 çizgi film oluşturmaktadır. Veri analizinde içerik analizi yönteminin kullanıldığı araştırmanın sonuçlarına göre çizgi filmlerde bitki farkındalığına yönelik sözel ve görsel unsurlar yer alsa da bitkiler çoğunlukla arka planda sahneleri / dekoru tamamlayıcı bir unsur olarak yer almaktadır. Çizgi filmlerde doğal çevreden çok insanın bitkilerle oluşturduğu ağaçlandırma, çiçek ekme, çiçek sulama, saksıda çiçek yetiştirme gibi yapay çevre unsurlarının daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bitkilerin canlıların yaşamındaki önemi, bitki koruma, bitkilerin gereksinimleri gibi konular bitkilerin süsleme / dekorasyon işlevleri kadar yansıtılmamaktadır. Ayrıca, çizgi filmlerde bitkiler sadece insan yaşamındaki önemi ile ilişkili olarak yer almakta bitki-bitki ilişkisi ya da bitki- hayvan ilişkisi nadiren yer almaktadır. İncelenen çizgi filmlerde ağaçlandırmanın önemine yönelik görsel / sözel metinlerin yer alması çocuklara ağaç sevgisi kazandırmak adına önem teşkil etse de bitkileri tanıma, bitki koruma, bitki ve doğa ilişkisi gibi görsel /sözel unsurların TRT Çocuk çizgi filmlerinde daha çok ele alınması bitkilere yönelik farkındalık geliştirmede büyük katkılar sağlayabilir. Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde yapımcıların çizgi filmlerde kullanılan çevre unsurlarını sadece görsel araç olarak değil çizgi filmlerdeki karakterlerin tavır ve davranışlarıyla da desteklemeleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre eğitimi, Bitki farkındalığı, Çizgi film, Okul öncesi dönem, TRT Çocuk

Investigation of TRT Kid's Cartoons in Terms of Plant Awareness

Abstract

Today, children who live disconnected from the natural environment spend most of their time at home and generally get their information about the environment from their caregivers or media tools. The COVID 19 pandemic conditions we are in have further reduced the interaction of children with nature, and children have turned to media tools such as television and tablets more. In this research, cartoons, which are extremely important especially in the preschool period, are discussed in terms of plant awareness. The sample of the study, in which the document analysis method was used, consists of 10 cartoons broadcast in the 2020 COVID-19 pandemic period on the YOUTUBE page of the official TRT Kids channel. According to the results of the research, in which the content analysis method was used in data analysis, although there are verbal and visual elements for plant awareness in cartoons, plants are mostly in the background as a complementary element to the scenes / decor. It is seen that artificial environmental elements such as afforestation, planting flowers, watering flowers, growing flowers in pots are more common in cartoons than the natural environment. Issues such as the importance of plants in the life of living things, plant protection, and the requirements of plants are not reflected as much as the ornamental / decoration functions of plants. In addition, plants are only included in cartoons in relation to their importance in human life, and plant-plant relationship or plant-animal relationship is rarely included. Although the presence of visual / verbal texts on the importance of afforestation in the examined cartoons is important in terms of giving children a love of trees, the more visual / verbal elements such as recognizing plants,

1 Bu çalışma, Elif Öztürk'ün Doç. Dr. Belgin Özaydınlı danışmanlığında gerçekleştirdiği *Çizgi Filmlerin Çevresel Farkındalık Açısından İncelenmesi (TRT Çocuk Örneği)* başlıklı Yüksek Lisans tezinin birinci araştırma sorusundan türetilmiştir.

plant protection, plant and nature relationship in TRT Children's cartoons make great contributions to raising awareness about plants. Considering the effects of cartoons on children, it is recommended that the producers support the environmental elements used in cartoons not only as a visual tool, but also with the attitudes and behaviors of the characters in the cartoons.

Keywords: Environment, Environmental education, Plant awareness, Cartoons, Preschool period, TRT Kids

Giriş

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki temel nedenlerden biri olarak insanın doğadaki kaynakları bilinçsizce tüketmesi ve sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili eğitimsizliği (Kurt-Konakoğlu, 2020; Uyanık, 2017) gösterilmektedir. Selvi, (2007) insanların yaşam alışkanlıklarında çevreye yönelik olumlu değişiklikler oluşmaması durumunda uluslararası bir tehdit olan çevre sorunlarının çözülemeyeceğini belirtmektedir. Bu durumda çevresel sorunların sadece teknolojiyle veya yasalarla değil bireylerin farkındalık, tutum ve davranışlarında gerçekleşecek değişimlerle de sağlanabileceği düşünülmektedir (Erten, 2005; Şahin, Cerrah, Saka, ve Şahin, 2004). Bu bilincin sağlanması ise hem yerel hem de evrensel düzeyde bir sorumluluk gerektirdiğinden (Yücel ve Morgil, 1999) doğanın dengesinin korunması ve sürekliliğinin sağlanmasının en önemli yollarından biri olarak yaşam boyu sürdürülecek etkili bir çevre eğitimi gösterilmektedir (Erten, 2005; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012; Uyanık, 2017). Nitekim, çevre eğitimi ile ilgili köşe taşlarından biri olan Tiflis Bildirgesinde çevre bilincinin, erken çocukluk döneminden başlayarak hem örgün hem de yaygın eğitimle, her kademede ve tüm yaş gruplarına verilen çevre eğitimi aracılığıyla kazandırılabileceği belirtilmektedir (Braus ve Wood, 1993; Taycı-Ünal, 2009: 188).

Doğanın ve sosyal çevrenin dilini öğrenmek olarak da adlandırılan (Gülay ve Önder, 2011: 35) çevre eğitimi en genel tanımıyla insanın çevre konusunda edindiği bilgi, geliştirdiği tutum ve kazandığı farkındalığı davranışa çevirebilmesini sağlamak için verilen eğitim (Erten, 2004) olarak ifade edilebilir. Sadece bilgiye dayalı çevre eğitimleri, günümüzde ve gelecekte çevresel sorunların önüne geçilmesinde katkı sağlamayacağından, çevre eğitiminden bahsedilen yalnızca çevre ile ilgili bilgileri kişilere aktarmak değil, bu bilgilerin davranışa ve tutuma dönüşmesini, diğer bir deyişle içselleşmesini sağlamaktır (Bozkurt, 2015: 210). Bu nedenle, istendik davranışların temelini oluşturan okul öncesi dönem çocuklarına verilecek çevre eğitimi aracılığıyla erken çocuklukta doğaya karşı empati duygusu ve sevgisi oluşturularak çocukların, çevreyi ve doğayı korumayı bir değer olarak görmesi ve yetişkinliğe yansıyacak kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmesi sağlanabilir (De Haan, 1998).

Erken çocukluk dönemindeki çevre eğitiminin gerekçesi iki önermeye dayanmaktadır: (1) doğal çevre ile olumlu etkileşim, çocuğun gelişiminin ve öğrenmesinin önemli bir parçasını oluşturur ve (2) doğal çevreye saygı ve özen, çocukluk döneminde geliştirilmediğinde bu tür tutumlar yetişkinlikte gelişemeyebilir (Kahn ve Kellert, 2002). Bireylerde çevre konusunda kalıcı bir davranış değişikliği için ilk aşama bireyin konu hakkında bilinçlenmesidir. Bilinçlenmekten amaçlanan ise bireyin tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesi sonucunda faydalı davranış biçiminin ortaya çıkarılmasıdır. Braus ve Wood (1993) tarafından, Tiflis Konferansı'nda belirtilen çevre eğitiminin amaçlarına dayalı olarak, ortaya konulan sınıflandırmaya göre, erken çocukluk döneminde (anaokulundan 8 yaşına kadar) çevre eğitiminde ele alınması gereken ilkeler çevresel farkındalık ve tutum olarak belirtilmektedir.

Çevresel Farkındalık

Grodzinska-Jurczak, Stepska, Nieszpotek ve Bryda, (2006) çevresel farkındalığı; çevre ve bileşenleri konusunda bilgiye sahip olma, çevreye karşı duyarlı olma ve çevreyi korumada etkin davranışlar gösterme olarak tanımlamaktadır. Gadenne, Kennedy ve McKeiver, (2009) bireyin çevrenin ve ortaya çıkabilecek sorunların farkında olduğunda yaptıkları her davranışta çevreyi düşünerek hareket etmelerinin beklendiğini belirtmektedir (Erol, 2016: 24). Stepath (2004), çevreye yönelik tutumların artmasının çevresel farkındalığı da arttırdığını söylemektedir. Bireylerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik davranışlarına bakılarak çevreye yönelik duyarlılıkları belirlenmektedir. Çevre duyarlılığının bilinçli bir şekilde algılanması da çevresel farkındalığı oluşturmaktadır. Ancak bunun sonrasında bilinçli farkındalık davranışlara dönüşebilecek ve çevrenin korunması için faaliyetler gerçekleştirilebilecektir (Özbebek Tunç, Ömür ve Düren, 2013: 230). Gülay, (2011) yaşamın ilk yıllarında verilen çevre eğitimi sayesinde, çocukların çevreyi tanıyan ve çevreye karşı duyarlılık kazanmış ve çevresel farkındalığı gelişmiş bilinçli nesiller olacağını vurgulamaktadır.

Çevresel farkındalık geliştirmeye dönük eğitim sürecine ne kadar erken başlanırsa çevresel farkındalık da o kadar erken kazanılmaktadır (Erten, 2004: 65; Göregenli, 2015: 216; Özdemir, 2007: 44). Samuels, (2012: 135) yaşamın ilk yıllarında verilen çevre eğitiminin gerekçeleri arasında küçük yastaki çocukların yetişkinlerden aldıkları eğitime karşı daha duyarlı olmaları ve alınan eğitiminin uzun dönemde etkisinin görülmesi olarak açıklamaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde oluşan değer yargıları ve tutumlar, doğaya olan ilginin ve sevginin de erken yaşta başlamasını sağlamaktadır. Okul öncesi donemde kazandırılan çevresel farkındalık sayesinde çocuklar daha ilkokul çağına gelmeden çevre konusunda bilinçli hale gelebilmekte (Aydın, 2008: 17); böylelikle çevreye karşı daha duyarlı davranışlar sergilemektedirler (Grodzinska vd., 2006: 65).

James ve Bixler, (2010: 47) okul öncesi dönemde verilen çevresel farkındalık eğitiminin *Dayanışma/Birlik ve Beraberlik* duygusu geliştirme bağlamında verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Söz gelişi, doğadan gelen, yenilen, giyilen, içilen her şey doğadan elde edilmektedir. Doğa kişileri etkiler bununla beraber kişiler de doğayı etkilemektedir. Özdemir (2007, 33) ise çocukların çevre bilincinin gelişimi amacıyla verilecek bir çevre eğitiminde bazı yaklaşımların dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır Bu yaklaşımlar aşağıda yer almaktadır:

Sevgi Yaklaşımı: Bu yaklaşımda çocuklara çevre sevgisi aşılanmaktadır. Çevresine sevgi besleyen çocuklar yetişkinlik çağına geldiklerinde de aynı istikrarla devam edecektir. Bu durumun sağlanması için çocukların doğayla iç içe olacağı çeşitli etkinlikler tasarlanmalıdır.

Tanıma Yaklaşımı: Çocukların çevreyi tanıyabilmesi için doğada bulunan doğal zenginliklerin önemli ve değerli olduğu fark ettirilmelidir.

Koruma Yaklaşımı: Bu yaklaşımın temeli; çocukların çevreyle ilgili sorunların farkında olarak çevrede bulunan doğal kaynakları korumaya dayanmaktadır.

Ancak, çevresel farkındalık eğitimi okul öncesi dönemde başlaması gereken bir eğitim olarak öne çıksa da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından belirlenen Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan çevre bilincini geliştirmeye yönelik genel amaç, kazanım ve göstergelerin (programda yer alan kavramlar ve belirli gün-haftalar içinde çevre eğitimi ile ilgili olanlar dahil) yetersiz olduğu görülmektedir (Gülay ve Ekici, 2010). Ayrıca tüm okullarda aynı elverişli fiziki koşulların olmaması, öğrencilerin öğrenme farklılıkları, okul öncesi öğretmenlerinin çevre eğitimini önemli kabul etseler bile aldıkları eğitimlerin yetersiz olması, eğitim programına uyum sağlamadaki yetersizlikleri gibi sorunlar da bulunmaktadır. (Türkoğlu, 2019).

Bu sorunlara ek olarak, günümüzde özellikle büyük şehirlerdeki çocuklar doğal çevreden izole olarak yaşamakta ve okullarda çocukların doğa ile etkileşimi oldukça sınırlı kalmaktadır. Doğal çevre ile yeterince etkileşim fırsatı yakalayamayan çocuklar doğaya karşı ilgisiz büyümekte ve bu durum da doğa olaylarına ve çevreye karşı bir ilgisizlik, bilinçsizlik ve duyarsızlığa sebep olabilmektedir. (Kesicioğlu, 2008). Ponting (2012)'e göre bunun nedenleri arasında çocukların derslerini büyük ölçüde doğadan kopuk, dört duvar arasında gerçekleştirmesi, okul dışı etkinliklerin programlarda gerektiği kadar gerçekleştirilmemesi ve çocukların izledikleri çizgi filmlerde ya da oynadıkları bilgisayar oyunlarında çevre konularının yüzeysel bir şekilde geçiştirilmesi yer almaktadır. Çocukların eve bağlı kalmasına ve yaygın öğretim öğrenme araçlarının önem kazanmasına neden olan bir başka sorun ise 2019 yılında başlayan pandemi koşullarıdır. Ortaya çıktığından beri dünyaya hızla yayılan COVID-19 pandemi sürecinde ülkeler kendilerine uygun olan önlemleri almakta, sosyal mesafeyi koruyarak yayılımı önlemek adına evde kalma uygulamalarını hayata geçirmektedirler (Akoğlu & Karaaslan, 2020). Bu uygulamalar ekonomilerin bozulmasına, sağlık hizmetlerinin kesintiye uğramasına ve seyahate, sosyal ve aile yaşamına önemli kısıtlamalar getirilmesine neden olmuştur (BBC, 2020). Di Giorgio, Di Riso, Mioni ve Cellini (2020) bu süreçte eğitimin uzaktan devam etmesi ve okulların uzun sure kapalı kalmasının, açık hava etkinlikleri ve gün ışığından maruz kalan çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi, çocuklar çevre ile bire bir vakit geçiremediklerinden çevreye karşı duyarlı olabilmeleri adına olumlu modellerle karşılaşması önem arz etmektedir. Bu modeller aile bireyleri olabildiği gibi çizgi film karakterleri de olabilmektedir; çocuklar çizgi film karakterleri ile özdeşim kurabilmekte ve onların davranışlarını kendi hayatlarına uyarlayabilmektedirler (Albayrak ve Kartal, 2020). Nitekim, Ilgar (2007) çevre bilincinin örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitim ile de verilmesi gerektiğinin önemine vurgu yaparak, yaygın eğitim unsurlarından biri olan medya ve televizyonun çevre eğitiminin kazandırılmasında önemli bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Erken çocukluk döneminde çizgi filmler ebeveynlere yardımcı olma görevini üstlenmekte, doğru ve kontrollü iletilen çizgi filmler bir eğitim aracına dönüşebilmektedir (Yayan ve Gümüşsoy, 2016). Mert (2010), çocuklara yönelik televizyon programlarının içeriği ile ilgili yaptığı çalışmada, çocukların

gelişiminde önemli bir rol oynayan televizyonun aynı zamanda çocukların zihinsel ve ruhsal açıdan da olumsuz yönde etkileyebildiğini de söylemektedir. Söz gelişi, çocukların çizgi film karakterlerini taklit ederek onlar ile bağ kurmalarının sonucunda olumlu veya olumsuz tüm karakterleri örnek alabilmektedirler (Ada ve Kartal, 2019).

Çizgi filmler çocukların kişilik gelişimini etkileyen önemli kaynaklar arasında yer aldığından, çizgi filmlerde çocuklara kazandırılmak istenen bilgi, beceri, farkındalık ve değerlerin çocukların gelişimini destekleyecek şekilde olması gerekmektedir (Yılmaz ve Çelik, 2018). Diğer bir deyişle etkili ve nitelikli hazırlanmış çizgi filmlerde ele alınan konuların küçük yaşlardaki çocukların farklı konularda olumlu bakış açısı kazanmasında etkisi bulunmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar üzerinde etkinliği kanıtlanmış olan çizgi filmler aracılığıyla çevre farkındalığının da kazandırılması desteklenebilir (Ada ve Kartal, 2019; Chandrashekhar, 2012; Eneh, 2015; Göktepe-Duran, 2019; Korfiatis, Photiou ve Petrou, 2020; Wager, 2014; Small, 2016). Ancak, çocukların çizgi filmler ile aracılığıyla aldıkları mesajların, çizgi filmi yapan ve yayınlayan kişilerin iradesinde olduğundan çizgi filmler arasında nitelik farkları olması kaçınılmazdır (Cebeci ve Demir, 2018). Bunun için çizgi film yapımcılarının ve yayıncılarının bu konuya ağırlık vermeleri çevreye karşı daha duyarlı ve bilinçli çevre farkındalığı kazanmış nesillerin yetişmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, erken yaşlarda kazandırılması gereken çevresel farkındalığın çizgi filmlerde nasıl yer aldığını ortaya koymaktır. Gülay ve Önder (2011) erken çocukluk döneminde çocuklara verilebilecek olan çevre konularını bitkiler, hayvanlar, hava, su ve toprak, geri dönüşüm ve enerji kaynakları olarak belirtmektedir. Bu konular arasından hangisinin araştırmanın kapsamına alınacağını belirlemek için araştırmada ele alınan çizgi filmler ön izlemeye tabi tutulmuş ve en çok hangi çevre konusunun yer aldığı saptanmıştır. Buna göre, incelenen çizgi filmlerde en çok yer alan çevre konusunun "Bitkiler" olduğu ortaya konmuş ve araştırmanın kapsamı Bitki Farkındalığı" olarak saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde çizgi filmlerin bitki farkındalığı açısından incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Çizgi filmlerin çevresel farkındalığı ne boyutta ele aldığına ve nasıl yansıttıklarına dönük araştırmalar yaygınlaştıkça, daha nitelikli çizgi filmler aracılığıyla çocuklarda çevresel farkındalığı geliştirmek daha olanaklı hale gelebilecektir. Bu araştırmanın çocukların çizgi film izleme tercihlerini yönlendirme konusunda etkin olan ebeveynlere / bakım verenlere, erken yaş dönemi çizgi film tasarımcılarına, okul öncesi eğitimcilerine ve çizgi filmleri yayınlamaktan sorumlu kanallara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma doküman (belge) analizine dayanmaktadır. Doküman analizi, genellikle araştırılan konu hakkında bilgi içeren yazılı metinlerin analizinde kullanılırken; film, video ve ya fotoğraf gibi görsel materyallerin analizinde de kullanılan bir yöntemdir. Tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Bowen, 2009: 27; Yıldırım ve Şimşek, 2016: s.190). Bu araştırmada, doküman analizi gözden geçirme, kapsamlı inceleme ve yorumlama süreçleri içerik analiziyle birleştirilmiş ve araştırmanın sorularıyla ilgili kategoriler halinde bilgiler düzenlenmiştir. Araştırmada, örneklem doğrultusunda belirlenen çizgi filmlerin bölümlerine TRT çocuk resmi YOUTUBE sayfasından ulaşılmıştır.

Örneklem

Araştırmada kullanılan örneklem türü ölçüt örneklemesidir. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

- Bu çalışmanın temel öncülü çocukların çizgi filmlerden birçok tutum, değer ve davranışı kazanmasıdır. Bu nedenle, çalışma için belirlenen birinci ölçüt okul öncesi dönem çocuklarına uygun olarak hazırlanmış çizgi filmlerdir.
- Devlet tarafından onaylı çocuk kanalı olması nedeniyle TRT'nin yayınladığı çizgi filmler araştırmanın ikinci ölçütü olarak ele alınmıştır.

- Araştırmanın üçüncü ölçütü, COVID 19 küresel salgın döneminde çocukların daha da eve bağlanması nedeniyle, 2020 yılında yayınlanan çizgi filmlerdir.
- Araştırmanın dördüncü ölçütü izlenme oranlarıdır. Araştırmada TRT Çocuk resmi Youtube sayfasında 2020 yılında paylaşılan çizgi filmler arasından en yüksek izlenme oranına sahip çizgi filmler seçilmiştir.
- İncelenen çizgi filmler, 2020 yılında yayınlanan bölüm sayıları ve izlenen bölüm sayıları Tablo 1'de sunulmaktadır.

İncelenen Çizgi Filmler	Yayınlanan Bölüm Sayısı	Araştırma Kapsamında İncelenen Bölüm Sayısı
Trafik Tayfa	13	7
K. Pengu ve Arkadaşları	13	7
Su Elçileri	7	3
Mavi Dünya	13	5
Nasreddin Hoca	14	6
Akıllı Tavşan Momo	10	5
Elif ve Arkadaşları	19	16
Aslan	41	21
Ege ile Gaga	37	12
Kare	21	11
TOPLAM	188	93

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmak hedeflendiğinden, veri analiz yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlandığından (Karataş, 2015) bu araştırmada önce verilerin toplanmış, toplanan veriler kavramsallaştırılmış, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre veriler mantık ve sistem çerçevesinde organize edilerek veriyi açıklayan temalar saptanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Diğer bir deyişle, bu araştırmada içerik analizi; hazırlık, organizasyon ve raporlama şeklinde üç temel aşamadan oluşmaktadır (Elo, Kääriäinen, Kanste, Pölkki, Utriainen ve Kyngäs, 2014). Bu araştırmada,

- hazırlık aşaması verilerin toplanma yöntemi, örnekleme stratejileri ve analiz birimlerini belirleme süreçlerinden;
- organizasyon aşaması kategorilerin ve temaların oluşturulması ve evreni ne derece temsil etmesi süreçlerinden;
- raporlama aşaması ise bulguların ve analiz sürecinin raporlanması süreçlerinden oluşmaktadır.

Bu çerçevede incelenen çizgi filmlerdeki konuşmalar kelime kelime yazıya dökülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Hazırlanan bu ham veri seti dikkatli bir şekilde okunarak kodlamalar yapılmış, kodlardan alt ve ana kategorilere, kategorilerden de temalara ulaşılmıştır. Daha sonra veriler sayısallaştırılarak tablo haline getirilmiştir. Çizgi filmlerdeki görsel unsurlar ise bitkilere yönelik unsurlara denk geldikçe durdurulmuş ve ilgili bölüm kaydedilerek bilgisayar ortamında her kategori için açılan klasörlere kaydedilmiştir.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmada geçerlik bilimsel bulguların doğruluğunu, güvenilirlik ise tekrarlanabilir olmasını konu edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmanın iç geçerliği için temalar oluşturulurken literatürde konu ile ilgili yapılmış çalışmaların sonuçlarından faydalanılmıştır. Dış geçerlik için araştırma süreci (verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması) ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırmanın iç güvenirliği için yapılan veri analizleri araştırmacı ve tarafsız bir uzman tarafından incelenmiş alınan notlar karşılaştırılmış ve ortak değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca geçerlik kapsamında çizgi filmlerde yer alan temaları açıklayan görsel ve sözel ifadelere de yer verilmiştir. Kodlayıcı güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenilirlik=Görüş Birliği/

(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)*100 formülü kullanılmıştır. Buna göre metinler için güvenilirlik 0,88, görseller içinse 0, 90 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Bitkiler konusuna ilişkin temalar, kategoriler ve kodlar ve ne sıklıkla ele alındıklarına yer aldıklarına ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2
Bitkilere İlişkin Tema, Kategori, Kodlar ve Yer Alma Sıklıkları

Temalar	Kategoriler	Kod	Sıklık
Bitkilerin Kullanım Amaçları	Süsleme	Saksı bitkileri	63
		Çiçeklik / Kamelya	26
		Tablolar	8
		Giyim ve aksesuar	3
		Sanat	2
	Beslenme	Tarım	20
		İnsanların besin kaynağı	10
		Hayvanların besin kaynağı	3
		Manav ve pazar alanı	3
	Yapı-Tasarım	Nesne / araç oluşturma	12
		Yaşam alanı oluşturma	4
	Sağlık	Ihlamur	2
	Sembol	Krokide kullanma	1
		Metaforda kullanma	1
Bitki Türleri	Ağaçlar	Ağaçlandırma	28
		Canlıların yaşam alanı	22
		Ormanlar hakkında bilgilendirme	11
		Ormanda yapılan aktiviteler	9
	Çiçekler	Çiçek ekimi	17
		Kardelen çiçeği	1
	Meyve-Sebze	Sadece görsel olarak sunumu	9
		Meyve-sebze hakkında bilgilendirme	7
		Meyve- sebze tüketme	1
Bitkilerin Korunması	Bitki Bakımı	Bitkilerin ihtiyaçlarından bahsetme	4
		Bitki sulama	4
		Bitkilerin saksılarını yenileme	1
	Bitkilere Zarar verme	Bitkileri koparma	4
		Çimenlerin üstünde hareket etme	1
	Bitki Korumanın Önemi	Bitkilere zarar vermemekten söz etme	3
		Bitkilerin etrafına çitler yapma	2
		Bitkilere zarar verene kızma	2

Not: Aynı görüntüler zaman zaman birden fazla kategori altında kodlanmıştır. Söz gelişi, Çiçek Ekimi kategorisinde yer alan bir görüntü aynı zamanda Çiçek Bakımı kategorisinde kodlanmıştır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmada incelenen çizgi filmlerde üç tema ortaya çıkmıştır: "Bitkilerin Kullanım Amaçları", "Bitki Türleri" ve "Bitkilerin Korunması". "Bitkilerin Kullanım Amaçları" teması incelendiğinde çizgi filmlerde bitkilerin genellikle süsleme ya da dekoratif amaçlı yer aldığı görülmektedir. Bitkiler en çok iç ve dış

mekanlarda saksı içerisinde ya da çiçekliklerde ekili şekilde görülmektedir. Bunun dışında bitkiler tablolarda ya da giyim ve aksesuarlarda yer almaktadır. Çizgi filmlerde Süsleme kategorisinde sözel bir metin bulunmamaktadır. Süsleme ilgili örnekler Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. Mavi Dünya ve Nasreddin Hoca çizgi filmlerinden kesitler

Şekil 1'de görüldüğü gibi Mavi Dünya çizgi filminde İnci karakterinin arkasındaki raflarda saksı içerisinde sualtı çiçeklerinin olduğu görülmektedir. Nasreddin Hoca çizgi filminde ise balkonun kenarlarında saksıda çiçekler bulunmaktadır. Bu görseller bitkilerin ev içi ve dışı süsleme aracı olarak kullanılmasına örnek gösterilebilir.

"Bitkilerin Kullanım Amaçları" teması içerisinde en çok yer alan ikinci kategori Beslenme kategorisidir. Beslenme kategorisinde çoğunlukla bitkilerin tarımsal eylemlerde kullanılması ya da besin kaynağı olarak kullanılması şeklinde yer aldığı görülmektedir. Çizgi filmlerde bitkiler çoğunlukla görsel zaman zaman da sözel metinler aracılığıyla insanların beslenme aracı olarak sunulmaktadır. Hayvanların besin kaynağı olarak görüldüğü sahneler sınırlıdır. Beslenme kategorisinde Elif ve Arkadaşları çizgi filminin "Sebze Çorbası" başlıklı bölümünden bir örnek Şekil 2'de sunulmaktadır.

Şekil 2. Elif ve Arkadaşları çizgi film kesiti

Şekil 2'de görüldüğü gibi Ahed ve Zeynep okul bahçesinde yetiştirdikleri domates ve havuçların başındadır. Bu örnek "Bitki Türleri" teması altında yer alan Beslenme kategorisinde tarım olarak kodlanmıştır. Sahne içerisinde geçen konuşma aşağıda yer almaktadır:

Zeynep: Aa! Benim havuçlarım olmuş galiba.

Kerem: Havuç toprağın içinde, göremiyoruz ki.

Ahed: Benimkiler de büyümüş. Yaprakları kocaman olmuş. Havuç da görünüyor… (Konuşma bir süre daha devam ettikten sonra)

Elif: Senin domateslerin oldu mu peki?

Kerem: Kıpkırmızı oldular. Çok lezzetli görünüyorlar. Bence bugün domatesleri toplayacağız. Sonra da güzel bir menemen yapacağız.

Görüldüğü gibi bu konuşmada havucun toprağın altında yetiştirilmesi, olgunlaşması ve yaprakları olduğu bilgisi verilmektedir. Konuşmada geçen "menemen yapma" ise Beslenme kategorisinde kodlanmıştır. Sahnenin

devamında ise karakterlerin topladıkları sebzelerden çorba yapmaları ve öğretmenleri ile yaptıkları çorbayı içmeleri de yine Beslenme kategorisi altında insanların besin kaynağı olarak kodlanmıştır.

"Bitkilerin Kullanım Amaçları" teması altında yer alan üçüncü kategori ise Yapı-Tasarım kategorisidir. Çizgi filmlerde bitkilerin oluk oluşturma, ağaç ev yapma gibi tasarımlar oluşturulmasında ya da insanlar için ev yapma gibi amaçlarla kullanımı gösterilmektedir. Yapı-Tasarım kategorisiyle ilgili olarak Su Elçileri çizgi filminin "Su Döngüsü" başlıklı bölümünden bir kesit Şekil 3'te sunulmaktadır.

Şekil 3. Su Elçileri çizgi film kesiti

Şekil 3'te görüldüğü gibi Misket yağmur sularını toplamak amacıyla bambulardan bir oluk tasarlamıştır. Bu sayede yağmur suları oluğun altındaki kovada toplanabilecektir. Burada bambu kullanılarak yeni bir nesne/araç tasarlanmıştır.

"Bitkilerin Kullanım Amaçları" temasında en az yer alan kategoriler Sağlık ve Sembol kategorileridir. Çizgi filmlerde bitkilerden sağlık amacıyla nasıl yararlanıldığına ilişkin sadece iki görüntü yer almaktadır. Sağlık kategorisine örnek olarak Akıllı Tavşan Momo çizgi filminin "Maviş Neden Saklanıyor?" başlıklı bölümü dakika 4:15'de bulunan konuşma yer almaktadır.

Hipo ve Maviş kurabiye yemek isterler ancak Maviş'in boğazı acımaktadır ve öksürmeye başlar. Bu durum üzerinde Hipo ile Maviş arasında aşağıdaki konuşma geçer:

Hipo:… öksürüyorsun da. Maviş ben diyorum ki, Doktor Kapkap'a gidip bu durumu onunla görüşelim.

Maviş: Çok öksürmüyorum. Eğer yarın sabaha geçmemiş olursa giderim.

Hipo: Anlaştık. Güzelce dinlen o zaman. Ben de sana ıhlamur yapayım.

Bu konuşmada Hipo Mavişin iyileşmesi için ona ıhlamur yapmayı önermektedir. Bu örnek Sağlık kategorisi içerisinde Ihlamur olarak kodlanmıştır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi "Bitki Türleri" teması altında ise üç kategori yer almaktadır, çizgi filmlerde yer alma sıklığına göre bu kategoriler Ağaçlar, Çiçekler ve Meyve-Sebze kategorileridir. Ağaçlar kategorisi incelendiğinde ağaçların en çok ağaçlandırma amaçlı olarak çevrede, sokak aralarında, evlerin önünde yer aldığı görülmektedir. Ağaçların ağaçlandırma amacıyla kullanılması kodu daha çok görsel metinlerle sunulmaktadır, diğer bir deyişle ağaçlar sahnenin tamamlayıcısı ya da arka planı olarak yer almaktadır. Sözel metinler aracılığıyla ağaçlandırmanın önemini vurgulayan sınırlı sayıda örnek bulunmaktadır.

Şekil 4. Trafik Tayfa çizgi film kesitleri

Şekil 4'te Trafik Tayfa çizgi filminden kesitler sunulmaktadır. Soldaki örnekte apartmanların arasında ağaçların olduğu görülürken sağdaki örnekte ise bir kent görüntüsünde yer alan ağaçlandırma görülmektedir. Ağaçlandırmanın öneminin sözel metinlerde yer almasına Su Elçileri çizgi filminin "Susuzluk" başlıklı bölümü örnek olarak verilebilir. Bu bölümde dakika 5:05'te Kaptan Pengu: "*Hepimiz canla başla su için doğamız için çalıştık*" ve Misket: "*Yeryüzünü ağaçlandırdık*" sözleriyle doğanın daha iyi hale gelebilmesi için yeryüzünü ağaçlandırmanın önemini anlatmaktadır.

Tablo 2'de Ağaçlar kategorisi incelendiğinde, çizgi filmlerde ağaçların ağaçlandırma amaçlı kullanımından sonra en çok ormanlar ve ormanların canlıların yaşam alanı olarak sunulmasının yer aldığı görülmektedir. Ormanlar çoğunlukla görsel bir arka plan olarak yer almakta ve canlılara yaşam alanı olarak eşlik etmektedir. Özellikle, hayvan karakterleri olan çizgi filmlerde ormanlar bir yaşam alanı olarak yer almakta ancak ormanların önemine ilişkin sınırlı sayıda ifade yer almaktadır.

"Bitki Türleri" teması altında yer alan ikinci kategori Çiçekler kategorisidir. İzlenen çizgi filmlerin neredeyse tamamında çiçekler sadece insanların çiçek ekimi etkinliğinde yer alırken görülmektedirler. Şekil 5'te Elif ve Arkadaşları çizgi filminde Elif'in saksıda bir menekşesinin olması ve saksını değiştirmesi hem çiçek ekimi hem de çiçek bakımı olarak kodlanmıştır.

Şekil 5. Elif ve Arkadaşları çizgi film kesiti

"Bitki Türleri" teması altında yer alan üçüncü kategori Meyve-Sebze kategorisidir; bu kategoride meyve ve sebzeler çoğunlukla görsel bir sembol olarak yer alsa da zaman zaman da meyve-sebzelerle ilgili bilgiler de verilmektedir. Elif ve Arkadaşları çizgi filminin "Sebze Çorbası" başlıklı bölümü dakika 2:40'tan bir örnek aşağıda sunulmuştur.

Öğretmen: Ektiğimiz sebzeler artık olgunlaştı onları toplayabiliriz.

Kerem: Hepsini mi?

Öğretmen: Evet tüm sebzeleri toplayacağız. Havuç, domates, soğan, patates.

Kerem: Öğretmenim sebze çorbası yerine menemen yapsak olur mu?

Öğretmen: Onu da yarın yaparız Kerem'ciğim. Evet. Bu sepetleri alın çocuklar. Her sebzeyi kendi sepetine koyabilirsiniz.

Elif: Öğretmenim sebzeleri bugün toplamasak olur mu?

Öğretmen: Neden Elif'ciğim? Ne oldu?

Elif: Benim havuçlarım küçük kalmış galiba.

Öğretmen: Olsun Elif'ciğim. Sonuçta olgunlaşmış. Artık onları toplayabiliriz.

Öğretmen: Havuçları sökebiliyor musunuz?

Elif: Evet öğretmenim. Şimdi sökeceğim. (Havucu söker) Havucum çok küçükmüş. Olmamış.

Öğretmen: Olur mu? Çok güzel bir havuç bu. Toprağından yeni çıkmış taze bir havuç. Eminim çok lezzetlidir. (Ardından sebzeler hakkında şarkı söylerler.)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi havuçların olgunlaştığında toplanma zamanı geldiği, havuçların sökülerek toplanan bir sebze olduğu gibi bilgiler meyve-sebze hakkında bilgilendirme olarak kodlanmıştır.

Bitkiler konusunda son tema olan "Bitkilerin Korunması" teması incelendiğinde üç kategorinin ortaya çıktığı görülmektedir. Çizgi filmlerde yer alma sıklığıyla sıralandığında bu kategoriler Bitki Bakımı, Bitkilere Zarar Verme ve Bitki Korumanın Önemi olarak sıralanmıştır Bitkileri Korumanın Önemi kategorisi incelendiğinde bitkilerin korunmasının, sınırlı sayıda da olsa, sözel metinlerle ifade edildiği görülmektedir.

Ege ile Gaga çizgi filminin "Karda Çiçek Acar Mı?" başlıklı bölümü dakika 3:46'da Gaga karda açan kardelen çiçeğini yapay çiçek zannederek yaprağını koparır ve ardından aşağıdaki konuşma geçer.

Gaga: Çiçeği kopardım. Çiçeği kopardım.

Ege: Bilerek yapmadın ama.

Gaga: Ama kopardım iste. Onu burada bırakamayız Ege. Başkası da benim gibi istemeden zarar verebilir.

Ege: Haklısın. Bu çiçek herkesin dikkatini çekecek kadar güzel. Ne yapabiliriz? En iyisi defterle düşünelim. (Gaga defteri çıkarır ve çiçek için planlar üretmeye başlarlar.)

Ege: Büyük bir saksıya bahçe toprağından koyabiliriz. Sonra çiçeği köküyle birlikte çıkarıp bu saksıya dikeriz.

Gaga: Ama ya topraktan çıkarırken kökü zarar görürse? Dağılırsa elimizde.

Ege: Çiçeğe dokunmayız. Çok derinden çıkarmaya çalışırız.

Ege ile Gaga arasındaki konuşmada, çiçeği korumak adına çeşitli planlar yaptıkları ve ona kazayla bile zarar vermek istemedikleri görülmektedir. Bu örnek Bitki Korumanın Önemi kategorisinde Bitkilere zarar vermeme olarak kodlanmıştır. Gaga'nın çiçeğin yaprağını kazayla koparması sonucunda çiçeğe verdiği hasar ise Bitkileri koparma olarak kodlanmıştır. Bu örnekte Gaga yaptığı davranışın yanlış olduğunu vurgulamakta olsa da bitkileri koparma kodu içerisindeki diğer örneklerde çizgi filmlerin akışında bu davranışın yanlış olduğuna dair herhangi bir vurguya rastlanmamış ve çizgi filmler akışına devam etmiştir.

Bitki bakımı kategorisinde ise en çok kodlanan eylem olan bitki sulama çizgi filmlerde hem sözel / görsel hem de görsel olarak yer almaktadır. Bitkilerin saksılarını yenileme görsel ve sözel olarak sadece bir sahnede yer almaktadır (Şekil 5).

Bitki bakımı kategorisinde bitkilerin ihtiyaçlarının karşılanması sadece dört kez yer almaktadır; çizgi filmlerin neredeyse tamamında bitkilerin gereksinimleri ile ilgili görsel ya da sözel bir metne rastlanmamıştır. Su Elçileri çizgi filminin "Güneş Işınları" başlıklı bölümünden karakterlerin dakika 2:46'daki konuşması buna örnek olarak aşağıda sunulmaktadır. Bu örnek ile çiçeklerin ve ağaçların güneş ışınlarına ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir.

Kaptan Pengu: Pelik, bulabildin mi? Duman nereden geliyormuş?

Pelik: Fabrikadan. Oraya gidip onları uyarmalıyız.

Misket: Acele etmeliyiz. Gözlemlerime göre, duman dağılmazsa güneş ışınları yer yüzüne inemez.

Mandalina: Güneş ışınları olmadan D vitamini alamayız.

Pelik: Çiçekler solar. Ağaçlar büyümez.

Sonuç ve Tartışma

TRT Çocuk çizgi filmlerinde bitkilerin çoğunlukla insan yaşamına yararı açısından yer aldığı görülmektedir. Bitkiler çizgi filmlerde çoğunlukla özellikle arka planda sahneleri tamamlayıcı ya da dekoru tamamlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Çizgi filmlerde verilen görüntülerde Süsleme kategorisinin en fazla unsurla kodlanması bu durumun bir göstergesidir. Bitkilerin canlıların yaşamındaki önemi, bitki koruma, bitkilerin gereksinimleri gibi konular bitkilerin süsleme veya nesne / yapı oluşturma işlevleri, kadar yansıtılmamaktadır. Ayrıca, çizgi filmlerde bitkiler sadece insan yaşamındaki önemi ile ilişkili olarak yer almaktadır. Bitki-bitki ilişkisi ya da bitki- hayvan ilişkisi çizgi filmlerde sunulan bir özellik olarak görülmemektedir, diğer bir deyişle bitkiler insanların özelinde, insanların yararına olan canlılar olarak sunulmaktadır. Çizgi filmlerde doğal çevreden çok insanın bitkilerle oluşturduğu ağaçlandırma, çiçek ekme, çiçek sulama, saksıda çiçek yetiştirme gibi yapay çevre unsurlarının daha fazla yer aldığı görülmektedir. Small'un (2016) habitatların korunması ve biyo-çeşitliliğin artması konularında çizgi karikatürlerin etkili bir yol olduğu sonucuna ulaştığı araştırma sonuçları göz önüne alındığında, görsel ve sözel metinlerle bitki koruma, bitkinin yaşam için önemi, bitki ve canlılık ilişkisi gibi unsurların çizgi filmler aracılığıyla desteklenmesi erken çocukluk dönemindeki bireylerin bitki çeşitlerini tanımaları, sevmeleri, korumaları, yetiştirmeleri ve yaşam için önemini fark etmelerinde çizgi filmler önemli bir kaynak durumuna getirilebilir. TRT Çocuk çizgi filmlerinde özellikle ağacın ve ağaçlandırmanın öneminden gerek görsel gerekse sözel ifadelerle bahsedilmesi çocuklara ağaç sevgisi kazandırmak adına önem teşkil etse de bitkileri tanıma, bitki koruma, bitki ve doğa ilişkisi gibi görsel /sözel unsurların TRT Çocuk çizgi filmlerinde daha çok ele alınması bitkilere yönelik farkındalık geliştirmede daha önemli katkılar sağlayabilir.

TRT Çocuk çizgi filmlerinde bitkiler konusunda en az yer alan temanın bitkilerin korunması teması olması çevrenin korunması adına olan eksikliği de göstermektedir. Bu durum Özdemir'in (2007) vurguladığı çocuklarda çevre bilinci geliştirmede önemli olan yaklaşımlar sevgi, tanıma ve koruma yaklaşımlarına uygun görülmemektedir. Bu sonuç, Ada ve Kartal'ın (2019) yaptığı çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Canlılar sınıfına giren bitkilerin korunması temasındaki eksiklik canlıları koruma konusundaki eksikliği göstermektedir. Genellikle olumlu ifadeler yolu ile çocuğa bitkiler konusu kazandırılmak istense de bitkilere zarar verme bağlamında da örneklerin bulunuyor olması çocuklara yanlış davranışların da gösterildiği sonucuna ulaştırmaktadır. Wager'in (2014) yaptığı çalışma sonucunda, doğa tasvirlerinin çevreyi bozmaya teşvik edici olması sonucunun çıkması, çalışma sonucunda varılan görüşü desteklemektedir. Bunun haricinde bitkileri sevmenin, değer vermenin onların da canlı olduğunun bilincinde olarak onlara saygı duymanın önemi konularının da yetersizliği dikkat çekmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise bitkilerin insan-bitki bağlamında öne çıktığıdır. Bitki-bitki ve hayvan-bitki etkileşimi sınırlı sayıda yansıtılmaktadır. Bu durum James ve Bixler (2010) okul öncesi dönem çocuğuna verilen çevre eğitimi bağlamları içerisinde çocuğun içinde olduğu toplumun parçalarını tanımada, insan, bitki ve hayvan etkileşimi ile oluşan toplumu yani sistemleri öğrenmesi gerektiği üzerine olan görüşleriyle paralellik göstermemektedir. diği düşünülmektedir. Aynı zamanda çevre bağlamlarından bir diğeri olan "dayanışma/birlik ve beraberlik" bağlamı ile de incelenen çizgi filmlerin uyuştuğu söylenebilir. Çünkü doğadan gelen her şeyle kendi için besin ve barınma gibi yeni ürünler üretebilen insan aynı zamanda yeniden ürettiği sebze-meyve ve diktiği ağaçlarla da doğayı etkilemektedir.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak

Çizgi film yapımcılarına Su Elçileri ve Kaptan Pengu ve Arkadaşları gibi çevrenin sadece su değil diğer konularını da temel alan yapımları daha fazla ortaya koymaları, çevreyi sevme ve koruma temalarını temel alan çizgi filmler tasarlamaları, başkahramanları çevre savaşçıları olan (çevreyi koruyup geleceği kurtarmaya çalışan kahramanlar) bir çizgi film tasarlamaları, çizgi film jenerikler müziklerinde çevre bilinci aşılayacak kalıplar/ nakaratlar kullanmaları;

Araştırmacılara örgün eğitim kurumları içerisinde yapılan çevre farkındalığı geliştirme ve çevre eğitimi çalışmalarının sadece örgün kurumlarda kalmaması, yaygın öğrenme araçları üzerine de çalışmaların yapılması, bu çalışmanın benzeri niteliğinde olup her çizgi film kendi içerisinde geçmişten bugüne kadar olan tüm bölümleri ile incelenip değerlendirilmesi ve yapımcılara öneriler sunulması önerilmektedir.

Kaynakça

Ada, E. & Kartal, E. (2019). Çevre problemleri ve sürdürülebilirlik açısından su elçileri çizgi filminin değerlendirilmesi. *Kesit Akademi Dergisi, (20)*, 317-327.

Akoğlu, G., & Karaaslan, B. T. (2020). COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psiko-sosyal etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *5*(2), 99-103.

Albayrak, B. M., & Kartal, A. (2020). Değerler Eğitimi Bağlamında Animasyonlar: Kung Fu Panda 3 Filmi İncelemesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, *5*(2), 268-284.

Aydın, N. (2008). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının ve Öğretmenlerinin Çevre Eğitimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları Üzerinde Sınıf Düzeyi, Kıdem ve Değer Yönelimlerinin Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

BBC, (2020). Erisim: 10.07.2021. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51864424

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative researc method. *Qualitative research journal* 9(2), 27-40.

Bozkurt, O. (2015). Çevre eğitimi. İçinde M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), Çevre bilimi (5. baskı) (209 – 224). Ankara: Anı Yayıncılık.

Braus, J. A., & Wood, D. (1993). Environmental Education in the Schools: Creating a Program that Works.

Cebeci, S., Demir, R. (2018) Çizgi filmler çocuklara neyi vaat ediyor?. *Diyanet İlmi Dergi*, *54*(1), 139-170.

Chandrashekhar, D. (2012). *Filmlerin çevresel konuların yayılmasında etkililiği-Canlı aksiyon ve animasyon filmlerinin karşılaştırılması* (Doktora tezi), Christ University.

De Haan, G. (1998). Umweltbildung und Umweltbewußtsein. Forschungsperspektiven im Kontext nachhaltiger Entwicklung (Ökologie und Erziehungswissenschaft,Leske: Budrich Opladen.

Di Giorgio, E., Di Riso, D., Mioni, G., & Cellini, N. (2020). The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: an Italian study. *European child & adolescent psychiatry*, 1-12.

Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K., & Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE open*, *4*(1), 2158244014522633.

Eneh, A. N. (2015). *Effect of cartoons on pupils' interest and achievement in Environmental Education in Basic Science and Technology* (Doctoral dissertation, PhD Thesis submitted to the University of Nigeria, Nsukka).

Erol, A. (2016). *Proje yaklaşımına dayanan aile katılımlı çevre eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının çevreye yönelik farkındalık ve tutumlarına etkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Erten, S. (2004). "Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?" Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, Ankara. 65/66, 2006/25

Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 28*, 91-100.

Gadenne, D. L., Kennedy, J. ve McKeiver, C. (2009) "An empirical study of environmental awareness and practices in SMEs", Journal of Business Ethics, 84: 45-63.

Göktepe-Duran, B. (2019). *Çevre eğitimi için uygun animasyon filmlerin belirlenmesi ve fen bilimleri dersi öğretim programı ile ilişkilendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Göregenli, M. (2015). Çevre psikolojisi: İnsan mekân ilişkileri (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Grodzinska-Jurczak M. Stepska, A., Nieszporek, K.& Bryda, G. (2006). Perception of Environmental Problems Among Preschool Children in Poland. *International Research in Geographical and Environmental Education, 15(1)*, 62-76.

Gülay, H. (2011). Ağaç yaş iken eğilir: yaşamın ilk yıllarında çevre eğitiminin önemi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, *4*(3).

Gülay, H. ve Önder. A. (2011). Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Okul Öncesi Eğitimde Çevre Eğitimi. Ankara: Nobel.

Gülay, H., & Ekici, G. (2010). MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, *7*(1), 74-84.

Ilgar, R. (2007). Çevre eğitiminde yaygın eğitimin rolü ve önemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 38-50.

James, J. J. & Bixler, D. R. (2010) Children's Role in Meaning Making Through Their Participation İn An Environmental Education Program. The Journal of Environmental Education, 39 (4), 44 - 59.

Kahn, P. H., Jr., & Kellert, S. R. (2002). *Children and nature: Psychological, sociocultural, and evolutionary investigations.* MIT Press.

Kahyaoğlu, M., & Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, *5*(2), 171-185.

Kesicioğlu, O. S. (2008). Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı Ebeveynlerin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarına (60-72 Ay) Yaşattıkları Doğal Çevre Deneyimleri ve Çocukların Çevreye Karşı Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Korfiatis, K., Photiou, M., & Petrou, S. (2020). Effects of eco-animations on nine and twelve year old children's environmental conceptions: How WALL-E changed young spectators' views of earth and environmental protection. *The Journal of Environmental Education*, *51*(5), 381-394.

Kurt-Konakoğlu, S.S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Konularında Farkındalık, Bilinç ve Duyarlılık Seviyesinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Amasya Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *11*(2), 130–141.

Mert, A., (2010). *Türkiye'de Kamusal Ve Özel Yayın Yapan Çocuk Televizyonlarının İçerik Ve Biçimsel Yönden İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Özbebek Tunç, A., Akdemir Ömür, G., & Düren, A. Z. (2012). Çevresel farkındalık. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47), 227-246.

Özdemir, O. (2007). Yeni Çevre Eğitimi Perspektifi: "Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Eğitim". Eğitim ve Bilim, 32(145), 23-39.

Ponting, C. (2012). Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü [A Green History of the World: The Environment and the Collapse of Great Civilizations] (Ayşe Başçı-Sander, Trans.). (3rd edition). İstanbul: Sabancı University Publications.

Samuels, S. (2012). The Dalton Plan: Pedagogy of the Past for the Future. Delivered at the Masters of Education Symposium, Ascham School.

Selvi, M, (2007*). Biyoloji öğretmeni adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Small, E. (2016). The value of cartoons for biodiversity conservation. *Biodiversity*, *17*(3), 106-114.

Stepath, C. (2004). Awareness and Monitoring in Outdoor Marine Education. Online Submission.

Şahin, N. F., Cerrah, L., Saka, A., & Şahin, B. (2004). Yüksek öğretimde öğrenci merkezli çevre eğitimi dersine yönelik bir uygulama. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *24*(3).

Taycı-Ünal, F. (2009). *İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum, bilgi, duyarlılık ve aktif katılım düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma? Çorlu örneği* (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).

Türkoğlu, B. (2019). Opinions of Preschool Teachers and Pre-Service Teachers on Environmental Education and Environmental Awareness for Sustainable Development in the Preschool Period. *Sustainability, 11*(18), Article 4925; https://doi.org/10.3390/su11184925

Uyanık, G. (2017). İlkokul Öğrencilerinin Çevre Kirliliğine İlişkin Görüşleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(1), 1574–1600.

Wager, L. (2014). Constructing Nature Through Cartoons: Cultural Worldviews of the Environment in Disney Animated Film.

Yayan, G. ve Gümüşsoy, R. (2016). Çizgi filmlerdeki imgelerin çocuk eğitimi üzerine etkisi. Kesit Akademi Dergisi, 2(4), 344–358.

Yıldırım, A. ve Şimşek H., (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, A., & Çelik, A. (2018). Çizgi filmlerdeki spor unsurlarının incelenmesi: Niloya ve Kuzucuk örnekleri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *13*(2), 296-309.

Yücel, A. S., & Morgil, F. İ. (1999). Çevre eğitiminin geliştirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *1*(1), 76-89.